

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра політичної соціології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорії соціальної стратифікації _____
(шифр і назва навчальної дисципліни)
напряму підготовки 0402 «соціологія»
(шифр і назва напряму підготовки)
для спеціальності 8.040201 «соціологія»,
7.040201 «соціологія»
(шифр і назва спеціальності (тей)
спеціалізації) _____
(назва спеціалізації)
факультету соціологічного
(назва факультету)

Кредитно-модульна система
організації навчального процесу

Харків – 2010

Теорії соціальної стратифікації. Робоча програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом підготовки 0402 «соціологія», спеціальністю 8.040201 «соціологія», 7.040201_«соціологія»_„___” _____, 2010. - 14 с.

Розробники:

Нікулін В. С., кандидат соціологічних наук, ст.. викладач кафедри політичної соціології.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри _____

Протокол № ___ від. “ ___ ” _____ 20__ р.

Завідувач кафедрою _____

_____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ ___ ” _____ 20__ р

Схвалено методичною комісією

Протокол № ___ від. “ ___ ” _____ 20__ р.

“ ___ ” _____ 20__ р. Голова _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань _____	Нормативна (за вибором)	
	(шифр і назва)		
Модулів – 4	Напрямок підготовки __0402 «соціологія»	Рік підготовки:	
	(шифр і назва)	5-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання „Дослідження факторів соціального розширення та соціальної мобільності з використанням даних порівняльних досліджень проблем стратифікації сучасних суспільств”	Спеціальність (професійне спрямування): соціологія	Семестр	
Загальна кількість годин - 180			
		9-й	-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр, спеціаліст	36 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		36 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		108 год.	год.
		ІНДЗ: 18 год.	
		Вид контролю: екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 72 та 108

для заочної форми навчання -

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – введення студентів у актуальну тематику та практику сучасних досліджень соціальної стратифікації, соціального розшарування та соціальної мобільності, а також методологічних перспектив соціологічного дослідження соціальних нерівностей у межах європейської та вітчизняної соціологічної традиції.

Завдання:

1. Ознайомити студентів з сучасними соціологічними теоретичними та емпіричними дослідженнями соціальних нерівностей
2. Встановити взаємозв'язок між теоріями та дослідженнями сучасних соціальних нерівностей української, російської та західної шкіл соціології
3. Стимулювати критичне осмислення студентами соціологічних теорій та досліджень
4. Навчити студентів аналізу, інтерпретації та аргументації методологічного підходу до дослідження одного з факторів соціальної стратифікації у сучасному українському суспільстві

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: Ключові категорії та поняття теорій соціальної стратифікації, методи емпіричних досліджень класової структури суспільства, тенденції динаміки класоутворення у пострадянській Україні.

вміти: Порівнювати та співставляти теорії та методології дослідження соціальної стратифікації, самостійно аналізувати та теоретично обґрунтовувати результати соціологічного дослідження одного з факторів соціальної стратифікації, добирати та комбінувати різні тактики соціологічних досліджень, адекватні до цілей та завдань наукового проекту, аналізувати емпіричні дані порівняльних досліджень з проблем соціальної стратифікації.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Базові теорії соціальної стратифікації

Тема 1. Проблема соціальних нерівностей та стратифікації в соціології

Тема 2. Класова теорія Карла Маркса

Тема 3. Теорія багатомірної стратифікації Макса Вебера

Тема 4. Концепція соціальної стратифікації та соціальної мобільності

Пітіріма Сорокіна

Модуль 2. Шкали соціальної стратифікації: основні теоретичні підходи

Тема 5. Функціональна шкала престижу професій: розшарування за соціо-економічним статусом

Тема 6. Експлуатація та контроль як фактори класової нерівності: неомарксистська схема Е. Райта

Тема 7. Нерівності ринкової та трудової ситуацій: неовеберіанська схема стратифікації (EGP-схема)

Тема 8. Постіндустріальна класова схема Г. Еспін-Андерсена

Модуль 3. Альтернативні версії соціальної стратифікації

Тема 9. Політична стратифікація: правлячий клас та демо-елітна перспектива

Тема 10. Стилізація життя у боротьбі за соціальні позиції

Тема 11. Нерівності секторів споживання

Тема 12. Феномен „соціального виключення” та проблема андеркласа

Модуль 4. Тенденції стратифікації у сучасному суспільстві: соціологічні дослідження

Тема 13. Порівняльні дослідження класової структури, соціальної мобільності

Тема 14. Тенденції соціальної мобільності та стратифікації у країнах ЦВС: дослідницькі проекти та результати

Тема 15. Тенденції стратифікації у сучасній Україні

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1. Проблема соціальних нерівностей та стратифікації в соціології	9	2	2			5						
Тема 2. Класова теорія Карла Маркса	9	2	2			5						
Тема 3. Теорія багатомірної стратифікації Макса Вебера	9	2	2			5						
Тема 4. Концепція соціальної стратифікації та соціальної мобільності Пітіріма Сорокіна	9	2	2			5						

Разом за модулем 1	36	8	8			20						
Модуль 2												
Тема 5 Функціональна шкала престижу професій: розшарування за соціо-економічним статусом	9	2	2			5						
Тема 6 Експлуатація та контроль як фактори класової нерівності: неомарксистська схема Е. Райта	9	2	2			5						
Тема 7 Нерівності ринкової та трудової ситуацій: неовеберіанська схема стратифікації (EGP-схема)	9	2	2			5						
Тема 8 Постіндустріальна класова схема Г. Еспін-Андерсена	9	2	2			5						
Разом за модулем 2	36	8	8			20						
Модуль 3												

Тема 9 Політична стратифікація: правлячий клас та демо-елітна перспектива	9	2	2			5						
Тема 10 Стилiзація життя у боротьбі за соціальні позиції	9	2	2			5						
Тема 11 Нерівності секторів споживання та феномен „соціального виключення”	9	2	2			5						
Тема 12 Феномен „соціального виключення” та проблема андеркласу	9	2	2			5						
Разом за модулем 3	36	8	8			20						
Модуль 4												

Тема 13 Порівняльні дослідження класової структури, соціальної мобільності	9	2	2			5						
Тема 14 Тенденції соціальної мобільності та стратифікації у країнах ЦВЕ: дослідницькі проекти та результати	18	4	4			10						
Тема 15 Тенденції стратифікації у сучасній Україні	27	6	6			15						
Разом за модулем 4	54	12	12			30						
Індивідуальне науково-дослідне завдання	18					18						
Усього годин	180	36	36			108						

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблема соціальних нерівностей та стратифікації в соціології	2
2	Класова теорія Карла Маркса	2
3	Теорія багатомірної стратифікації Макса Вебера	2
4	Концепція соціальної стратифікації та соціальної мобільності Пітіріма Сорокіна	2
5	Функціональна шкала престижу професій: розшарування за соціо-економічним статусом	2
6	Експлуатація та контроль як фактори класової нерівності: неомарксистська схема Е. Райта	2
7	Нерівності ринкової та трудової ситуацій: неовеберіанська схема стратифікації (EGP-схема)	2
8	Постіндустріальна класова схема Г. Еспін-Андерсена	2
9	Політична стратифікація: правлячий клас та демо-елітна перспектива	2

10	Стилізація життя у боротьбі за соціальні позиції	2
11	Нерівності секторів споживання	2
12	Феномен „соціального виключення” та проблема андеркласа	2
13	Порівняльні дослідження класової структури, соціальної мобільності	2
14	Тенденції соціальної мобільності та стратифікації у країнах ЦВЕ: дослідницькі проекти та результати	4
15	Тенденції стратифікації у сучасній Україні	6

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблема соціальних нерівностей та стратифікації в соціології	2
2	Класова теорія Карла Маркса	2
3	Теорія багатомірної стратифікації Макса Вебера	2
4	Концепція соціальної стратифікації та соціальної мобільності Пітріма Сорокіна	2
5	Функціональна шкала престижу професій: розшарування за соціо-економічним статусом	2
6	Експлуатація та контроль як фактори класової нерівності: неомарксистська схема Е. Райта	2
7	Нерівності ринкової та трудової ситуацій: неовеберіанська схема стратифікації (EGP-схема)	2
8	Постіндустріальна класова схема Г. Еспін-Андерсена	2
9	Політична стратифікація: правлячий клас та демо-елітна перспектива	2
10	Стилізація життя у боротьбі за соціальні позиції	2
11	Нерівності секторів споживання	2
12	Феномен „соціального виключення” та проблема андеркласа	2
13	Порівняльні дослідження класової структури, соціальної мобільності	2
14	Тенденції соціальної мобільності та стратифікації у країнах ЦВЕ: дослідницькі проекти та результати	4
15	Тенденції стратифікації у сучасній Україні	6

7. Індивідуальне навчально - дослідне завдання

Наукова розробка емпіричної проблеми дослідження одного з факторів соціального розшарування або соціальної мобільності з використанням даних порівняльних досліджень проблем стратифікації сучасних суспільств, зокрема

України та країн ЄС. У завданні необхідно представити застосування теоретичних схем дослідження одного з факторів стратифікації з методичним арсеналом дослідження, аналіз баз даних досліджень з проблем соціальних нерівностей. Обсяг проекту від 1500 до 2000 слів (до 8 сторінок).

8. Методи навчання

Лекції, семінари, самостійна робота студентів

9. Методи контролю

Виступи, участь в дискусіях на семінарських заняттях

Модульна контрольна робота

Індивідуальні навчально - дослідне завдання

Підсумковий контроль

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Форми контролю	Максимальна кількість балів	Кількість форм контролю протягом семестру	Максимально можлива кількість балів
Підсумковий контроль	40	1	40
Модульний контроль	5	4	20
ІНДЗ	15	1	15
Усні виступи	5	5	25
Усього:			100

Поточне тестування та самостійна робота																Екзамен	Сума	
Модуль 1				Модуль 2				Модуль 3				Модуль 4						ІНДЗ
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15			40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	15			

Підсумкова оцінка складається з суми балів отриманих за всі види робіт виконаних протягом семестру. **Допуск** до підсумкового семестрового контролю складає не менш ніж **40 балів** за всі види робіт.

11. Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
1-49	FX	незадовільно	не зараховано

12. Методичне забезпечення

1. Методичні розробки з навчального курсу “Соціальна стратифікація сучасного суспільства” / О.Д. Куценко. – Харків: ХНУ, 1999. - 36 с.

13. Рекомендована література

Базова

1. Радаев В.В., Шкаратан О.И. Социальная стратификация: Учеб. Пособие. - М.: Аспект Пресс, 1996. доступно на сайте: <http://socnet.narod.ru/library/authors/Radaev/index.htm>
2. Куценко О.Д. Общество неравных. Классовый анализ в современном обществе: опыты западной социологии. – Харьков.: Изд. центр Харьковского национального университета им. В.Н.Каразина. 2000. доступно на сайте: <http://socnet.narod.ru/library/authors/kuzenko/content.htm>
3. Классовое общество. Теория и эмпирические реалии / Макеев С.А., Куценко О.Д., :– К.: Институт социологии НАН Украины, 2003.
4. Подвижность структуры. Современные процессы социальной мобильности / Макеев С.А., Прибыткова И.М., Симончук Е.В. и др. – К.: Институт социологии НАН Украины, 1999. – 204 с.
5. Структурні виміри сучасного суспільства: Навчальний посібник / За ред. С.Макеева. – К., 2006. – 372 с.
6. Новые социальные неравенства / под ред. С.А. Макеева. – К., 2006. – 355 с.
7. Ильин В.И. Социальное неравенство. – М.: ЦСО ИС РАН. 2000 доступно на сайте: <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/neravenstvo/content.htm>

Допоміжна

1. Бурдые П. Социальное пространство и генезис классов // Вопросы социологии. Т.1,1992. С.17-36.

2. Вебер М. Основные понятия стратификации // Человек и общество. Хрестоматия / Под ред. С.А. Макеева. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1999, с.85 – 106.
3. Доманьский Х. Отбор по социальному происхождению в среднюю школу и в высшие учебные заведения // Социология: теория, методы, маркетинг. 2005, № 2, С.24-47
4. Восленски М.С. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза. М., 1991.
5. Дэвис К. Функционалистское обоснование стратификации // Человек и общество. Хрестоматия. Киев: ИС НАУ, 1999, с. 107-117.
6. Гидденс Э. Стратификация и классовая структура // Социологические исследования – 1992 – № 9.
7. Головаха Є.І., Паніна Н.В. Тенденції розвитку українського суспільства (1994-1997 р.р.). Соціологічні показники. К.: ІС НАН України, 1998.
8. Изменение социально-классовой структуры общества в условиях его трансформации / под ред. Е.А. Якубы - Х.: Основа, 1997.
9. Кивинен М. Порядок и хаос: социологический анализ прошлого и будущего России. СПб. 2001.- 272 с.
10. Кларк С. Классовая структура России в переходный период <http://socnet.narod.ru/Rubez/10-11/clark.htm>
11. Кон М., Хмелько В., Паніотто В., ін., Соціальна структура і особистість за умов радикальних змін // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1998. №1-2. с. 120-137, №3 с. 56-74; 2002 № 4, с. 10-38
12. Крыштановская О. Трансформация старой номенклатуры в новую российскую элиту // Общественные науки и современность. 1995, № 1.
13. Макеев С.А. Процессы социальной структуризации в современной Украине // Полис – 1998 – №3 – с. 49-60
14. Мімандусова Г. Рівень безробіття та категорії безробітних у структурі населення України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг – 1998 – № 4-5. – С. 195-211.
15. Новые социальные неравенства / Макеев С.А., Куценко О.Д., Оксамитная С.Н., Бабенко С.С., Сорока Ю.Г. и др. - Киев: Институт социологии НАНУ, 2006
16. Оксамитна С.М. Уявна соціальна піраміда: тенденції визначення свого місця в ній // Українське суспільство: десять років незалежності (соціологічний моніторинг та коментар науковців) / За ред. д. ек. н. В.М. Ворони, д. соц. н. М.О. Шульги. - К.: Інститут соціології НАН України, 2001. - с.286- 297
17. Оксамитна С.М. Динаміка соціальної структури та соціальної мобільності 1993-2003 // Українське суспільство 2003. соціологічний моніторинг. За ред. д. ек. н. В.М. Ворони, д. соц. н. М.О. Шульги. - К.: Інститут соціології НАН України, 2003. - с.303- 313
18. Радаев В., Шкаратан О. Власть и собственность // Социологические исследования. –1991 – № 1 – с. 50-61.
19. Сорокин П. Социальная стратификация и мобильность. М., 2004.

20. Тихонова Н.В. Факторы социальной стратификации в условиях перехода к рыночной экономике. – М. РОССПЭН. 1999. – 320 с.
21. Goldthorpe J. On Sociology. Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory. Oxford University Press. 2000. pp. 206-229
22. Ganzeboom, Harry B.G.; Treiman, Donald J. (2003). "Three Internationally Standardised Measures for Comparative Research on Occupational Status." Pp. 159-193 in Jürgen H.P. Hoffmeyer-Zlotnik & Christof Wolf (Eds.) Advances in Cross-National Comparison. A European Working Book for Demographic and Socio-Economic Variables. New York: Kluwer Academic Press.
23. Ganzeboom H.B.G., Graaf P.M., Treiman D.J., Leeuw J. A Standard International Socio-Economic Index of Occupational Status // *Social Science Research*. - 1992, № 21. - P. 1-56.
24. Treiman D. Ganzeboom H. The Fourth Generation of Comparative Stratification Research. In The International Handbook of Sociology. Sage publ. 2000
25. Rose D., Harrison E. The European Socio-Economic Classification: a New Social Class Schema for Comparative European Research. In European Societies. ESA Journal. V.9, N.3, 2007, pp.459-490

14. Інформаційні ресурси

1. В. И. Ильин "Хрестоматия: Теории социального неравенства в западной социологии". <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/neravenstvo/content.htm>
2. В.В. Радаев, О.И. Шкаратан. Социальная стратификация. <http://socnet.narod.ru/library/authors/Radaev/index.htm>
3. О. Куценко «Общество неравных» <http://socnet.narod.ru/library/authors/kuzenko/content.htm>
4. В. Дж. Браун, Н. Л. Русинова «Социальные неравенства и здоровье» <http://www.soc.pu.ru:8101/publications/jssa/1999/1/9rusin.html>
5. Владимир Ильин «Государство и социальная стратификация советского и постсоветского обществ (1917-1996 гг.). опыт конструктивистско-структуралистского анализа» <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/strata/index.htm>
6. Владимир Ильин «Поведение потребителей» <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/consumption/content.htm>
7. Владимир Ильин Теория социального неравенства (структуралистско-конструктивистская парадигма). <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/neravenstvo/content.htm>
8. Г. Штайнкамп «Смерть, болезнь и социальное неравенство» <http://www.soc.pu.ru:8101/publications/jssa/1999/1/9stein.html>
9. Ильин В. «Белые воротнички» в современной России: новые средние слои или конторский пролетариат? <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/NEWMID.htm>
10. Социальное расслоение и социальная мобильность / Отв. ред. З.Т. Голенкова; РАН. Ин-т социологии. - М.: Наука,

1999. http://www.auditorium.ru/aud/p/index.php?a=presdir&c=getForm&r=resDesc&id_res=5150

11. Теория социальной стратификации в западной социологии. Хрестоматия / Под редакцией В. Ильина. <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/hrest/hrest-content.htm>

12. Трансформация социальной структуры и стратификация российского общества / РАН. Ин-т социологии; Отв. ред. З.Т. Голенкова. - 2-е изд., перераб. и доп. - М., 1998.

13. http://www.auditorium.ru/aud/p/index.php?a=presdir&c=getForm&r=resDesc&id_res=4796

14. Т.Богомолова С.Саблина (Новосибирск) Статусная рассогласованность как аспект социальной стратификации: Презентация классической концепции. К проблеме статусных рассогласований в западной социологии <http://socnet.narod.ru/Rubez/10-11/bogomo-sabl.htm>

15. Саймон Кларк Классовая структура России в переходный период <http://socnet.narod.ru/Rubez/10-11/clark.htm>